

VARGA GÁBOR
LOMBHULLÁSBAN VI.

1. Scripta manent

Társadalom

Minden bizonnyal nem én vagyok az egyetlen kies pátriánkban, akinek a lelkében óhatatlanul előbukkant a kérdés – **Mihálik András** „Erdélyről, Kalotaszegről, Bánffyhunadról, magamról és az időkről” szülő, csuklópróbáló súlyú kötetének* a kézbevétele után –: tulajdonképpen miért is volt szüksége ennek a kilencedik évtizedének a derekát taposó, tisztességes szakmai karriert maga mögött tudó műszaki értelmiséginek erre a több mint ezer oldalas, „ijesztő nyíltsággal” megfogalmazott vallomás-kötetre? Mi készítette ezt az ötvenes évek elején a bukaresti, illetve a moszkvai Műszaki Egyetemen iskolázott, hazatérte után előbb a Román Állami Vasutak kolozsvári főigazgatóságán, majd pedig a nagyváradi Betonelemgyárban különféle vezető beosztásokban dolgozó építészmérnököt, 1980 óta a műszaki tudományok doktorát, „a gravitacionális támfalak” találmányának a szabadalmaztatóját – aki 1996-ban a Bihar Megyei Tanács alelnökéként ment nyugdíjba! – ennek a nemzetről, szülőföldről, családról, egyéni életpályáról szóló különleges egyvelegnek az összeállítására? Azt az embert, aki közben csaknem negyedszázadon keresztül a Nagyváradai Egyetem előadójaként is volt! S aki ugyanakkor 1992-ben egyik alapítója, majd csaknem egy évtizeden keresztül megyei elnöke az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság Bihar megyei szervezetének is. Miféle belső sugallat? Minémű egyéni meggon- dolás?

A válaszra, a könyvet lapozgatva, a kötet közepén kezdődő *Magamról... magunkról* című fejezet bevezető bekezdésében bukkantam rá: „Osztrovszkij... mondja valahol, hogy minden ember életében elérkezik, eljön az a pillanat, amikor vissza kell nézzen, tekintsen a megtett útra, a múltra, a mellettünk elrohanozó időre.” Minden bizonnyal tehát **Mihálik András** életében is be kellett következnie egy ilyen pillanatnak, amikor ez az

VARGA GÁBOR próza- és drámaíró (1948, Nagyvárad). Vegyészmérnök, főkutató, az Irodalmi Kerekasztal titkára a hetvenes években. 1991-ig a Bihar megyei RMDSZ elnöke, majd államtitkár, az Állami Találmányi és Védjegyhivatal vezérigazgatója Bukarestben (1996–2003). Legutóbbi kötete: *A cselekvés ideje avagy micsoda tíz esztendő (közéleti írások és dokumentumok 1989–1999, Várad, 2014)*.

addig ugyancsak sokrétű tevékenységet folytató, rendkívül agilis természetű mérnökember egyszer csak rádöbbenhetett arra, hogy immár bizony számára is elérkezett a begyűjtés, a betakarítás ideje. Hogy ideje volna lassan neki is papírra vetnie mindazt a szellemi konglomerátumot, amit az idők során a magyarságról, a tágabb és szűkebb pátriájáról (nevezetesen Erdélyről, a Kalotaszegről és Bánffyhunadról) gondolkozva kimerített magában, kiegészítve termé-

szetesen a családi kötődéseiről, a középiskolai és egyetemi tanulmányairól, az itthoni karrierje kezdetéről, valamint a későbbi szakmai sikereiről és előmeneteléről megőrzött emlékekkel, a Bánffyhunad, Kolozsvár, Bukarest, Moszkva, majd ismét Kolozsvár, végül Nagyvárad nevéhez fűződő élettapasztalattal.

Imponáló vállalkozás. Minden tiszteletet megérdemel...

(Elhangzott 2016. április 16-án, a nagyváradai Lorántffy Zsuzsanna Egyházi Központban.)

2. Hare Krisna

Mi lehet az indoka annak, hogy a civilizáció megannyi kényelmét felkínáló posztmodern világunkban nem egy fiatal egyik napról a másikra hátat fordít a fogyasztói társadalom kényelmének? Mivel magyarázható voltaképpen ez a csendes szembeszegülés, ami nemcsak a magával annyira eltelt 21. század mindennapjainak mulandó értékeit kérdőjelezi meg, de ezzel egyidejűleg a maga teljességében lenullázza az úgymond „zsidó-keresztény örökségen nyugvó európai kultúra” csaknem kétezer esztendőn át kialakult és mindmáig megrendíthetetlennek tartott alapeszményeit? Egyes, sorában többé-kevésbé jogosan megkeseredett ifjú számára napjainkban miért vált inkább elfogadhatóvá a transzcendentális meditáció Nirvánája a mózesi törvények szigoránál vagy a krisztusi szeretet evangéliumánál? Miért élvez elsőbbséget ezeknél az alig harmincéves embereknél a *Védák* több ezer esztendő bölcssége a *Biblia* tanításával szemben?

Ezek a kérdések fogalmazódtak meg benned akkor, amikor az *Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem* ez évi, ezúttal a Balaton partján megrendezett, amúgy „a teremtett világ védelmével” foglalkozó konferenciájának a tanulmányi kirándulása alkalmával eljutottál te is a híres-hírheft somogyvárosi *Krisna-völgybe*, és az ott csaknem 270 hektáron működő, úgynevezett *Indiai Kulturális Központba*. Itt életedben először lehetőséged adódott egy igazi, hús-vér, idestova tíz esztendeje a telepen élő – azelőtt a Miskolci Műszaki Egyetemen iskolázott – Krisna-hívő magyar szerzetessel találkozni. Amikor az idegenforgalmi információs központként is működő *Krisna-*

szentély alkalmi ülőalkalmasságokkal telezsúfolt előcsarnokában több mint két órán át csak úgy záporoztak a kérdések, s a tradicionális indiai ruhát és frizurát viselő harmincvalahány éves alkalmi idegenvezetők türelmesen és mindvégig mosolyogva válaszolt akár a természetbarát *ökofalu*, vagy épp az imponáló méretű *Tehénvédelmi Központ* működésére, akár az itt lakó csaknem kétszáz ember mindennapjaira, a házastársak intim családi életére, a gyerekek iskoláztatási körülményeire vagy a teljesen önellátó település energiagazdálkodási titkaira kíváncsi tudakozásaitok özönére.

Hogy India az emberiség egyik legősibb bölcsőhelye, s a hindu kultúra egyike a világ legrégebbi civilizációinak – ezzel minden, a világban valamennyire is tájékozott ember tisztában van. Hogy ez a szubkontinentensnyi ország szellemi öröksége korlátlan eredője az egyetemes emberi műveltség nem egy mai értékének – ez is nyilvánvaló. (Tessék

csak a sakkra, a jógára vagy éppenséggel a tizedesvesszőre gondolni!) Hogy *szanszkritul* tudni egyenértékű a bölcsesség ismeretének birtoklásával. Mindezek az információk korántsem idegenek tőlünk: ott keringenek valamilyen úton-módon az európai átlagpolgár gondolatvilágában...

Ám innen a nyíltan hirdett *Véda-kultusz*ig, ennek a *Brahma* által annak idején a világ teremtésekor kinyilatkoztatott ezoterikus bölcsesletnek a feltétel nélküli elfogadásáig, valamint az ehhez kapcsolódó *Krisna-imádás*ig eljutni azért meglehetősen hosszú az út. És mégis: az utóbbi három-négy évtizedben a világ „boldogabbik felén” gomba módra jöttek létre a különböző nevű gyülekezetek-egyesületek (köztük például a *Gregorian Bivolaru* nevével jelzett, híres-hírhedt romániai *MISA-mozgalom* is!), amelyek végső soron mind az indiai filozófia alapeszméit, az „*Egyszerű élet, emelkedett gondolkodás!*” mottóját hivatottak hirdetni. S itt már bizony korántsem arról van szó, hogy az értékeire oly rátarti európai civilizáció – egyébként nagyon helyesen! – felfedezte magának a sok évezredes hindu kultúrát, hanem arról, hogy az ennek a civilizációnak az emlőin felnevelkedett fiatalság egy korántsem lebecsülendő hányadának a tudatában a Nyugat egyértelműen háttérbe szorult a Kelet műveltségével szemben, mind jobban megkérdőjelezve ezáltal az euro-atlanti társadalom működésének alapelveit. Hogy ebben tagadhatatlanul közrejátszott néhány, a hetvenes-nyolcvanas években világszerte tevékenykedő karizmatikus hindu „hittérítő” is, az vitathatatlan – a Krisna-hívók az ekkortájt Nagy-Britanniában és Kaliforniában munkálkodó *Bhaktivedánta Szvámi Prabhupáda* nevét emlegetik előszeretettel (ő térítette „az igaz útra”, többek között, a legendás Beatles együttes gitárosát, *George Harrisont* is) –, a legfőbb indok azonban mégis, minden kétségen felül, az eldurvult fogyasztói társadalom egyre mélyebb erkölcsi válsága, a kizárólag a mulandó anyagi javak birtoklásáért való gátlástalan tülekedés és az e csörtetés okozta elke-

rülhetetlen csalódás és az ezzel járó mérhetetlen csömör és undor.

Minden bizonnyal valami hasonló érvelés motiválhatta a '90-es évek végén, az ezredforduló legelején azt a több mint száz magyarországi fiatalot, akik a civilizáció egyre fokozódó rohanásából a somogyvámosi birkalegelő területére visszavonulva létrehozták a természettel a legteljesebb harmóniában élni kívánó településüket, azt a manapság mind nagyobb hírnévre szert tevő ökofalut, amely mind az áram-, mind az ivóvízellátás, mind pedig a biológiai szennyvíztisztítás szempontjából teljesen önellátó. Minden valószínűség szerint valami nagyon erős elhatározás munkálkodhatott az ő tudatukban is (a tudatalattiról nem is beszélve!), ha egyszer csak egy ilyen radikális elhatározásra szánták rá magukat. Jean-Jacques Rousseau két és fél évszázados „Visz-sza a természetbe!” jelszavának az újraélesztésére – csak ezúttal szigorú hindu vallási előírások betartásával, látványos indiai köntösben.

Ennyire zsákutcába torkollt volna a két és fél ezer éves európai civilizáció?...

(Balatonszárszó, 2016. május 6-án)

3. Vivat Academia!

Hatszázhárom hónappal ezelőtt, 1966 márciusában, még a tavaszi vakáció előtt, az azóta már rég az igazak világába távozott jóbarátoddal, *Darvas Dezsővel* együtt, mint két nagyreményű ifjú titán ültetek be a nagyváradi 3. sz. középiskola könyvtárába, kiválasztani úgymond azt a versidézetet, ami aztán az akkor felfutóban lévő, jó nevű váradi képzőművész, *ifj. Mottl Roman* – az édesapja több éven át rajztanárok voltak – kivitelezte érettségi tablótokra mottóként felkerül majd. Nagyon magabiztosan, fittyet hányva a több irányból is érkező tanári és szülői sugalmazásokra, a felkínált különféle *Vörösmarty-, Arany-, Ady-, József Attila-*citátumokkal szemben végül is egy már akkor sem élvonalbeli kortárs romániai magyar költő, *Majtényi Erik* strófáit részesítettétek előnyben, s azok aztán, annak rendje és módja szerint, néhány hét múlva már ott díszeltek a Fő utca egyik kirakatába kitett érettségi tablótokon: „*A történelem dohogó mozdonya / csak arra száguld, amerre mi engedjük. / Mert a jövőt az erő dönti el, / s az erő bennünk van, mibennünk*” (*Szebb emberöltők küszöbén*) – egyértelműen jelezve azt a nem csekély magabiztosságot és hurráoptimizmust, amivel akkor, alig tizennyolc évesen, a nagybetűs ÉLET-nek éppen nekiindultatok. Azt az egészségesnél jócskán túltengőbb önbizalmat, amellyel a „*szabad mellű öröme*” reátok váró kihívásaira az idő tájt, a „*bilincses iskolák*” béklyóiból végre-valahára kiszabadulva, lelkesen felkészültetek.

Aztán jött a valóságra ébredés és a nagyon hamari kegyetlen kijózanodás. A kihívások özöne és a magadra maradás keserűsége. A váratlanul kapott sebek égető fájdalma és az elhagyott akol sajgó emléke. S bizony nem kevesen közületek időközben megismerhették a „*venit mors velociter*” kérlelhetetlenségét is...

S időközben – mint egy pillanat – már el is telt ötven esztendő. Ötven év tele küszködéssel és küzdelemmel, kudarcokkal és örömeikkel. Ötven év sok-sok sóhajtással és sírással, s bizony-bizony nagyon kevés kacagással.

Hogy aztán, „*annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után*”, íme hát mégiscsak megadasson nektek, hogy azért ezt is megéljétek! Hogy alig fél évszázaddal az egykori, éppen csak most volt

kicsengetések után, újra itt lehettek az ősi alma mater falai között, és – „*megfogyva bár, de törve nem*” – megkérdezhettétek, mit is csinál „a mi iskolánk”. Eljöttetek – ki Váradról, ki Élesdről, ki Nagyszalontáról, Zilahról, Kolozsvárról, Temesvárról, Budapestről, Hamburgból, Haifából, sőt volt, aki éppenséggel Kanadából –, hogy ötven esztendő múltával is megköszönjétek mindazt a nem kevés útravalót, amelylyel ebben az intézetben annak idején *Fodor Ferenc, Márton Péter Jenő, Számtartó Kornélia, Szinte Ferenc, Tárnoky György* és tanártársaik oly tisztességesen feltarisznyáztak benneteket. Hogy újra felelevenítsétek diákkorotok csodálatos világát. Hogy újra megerősítsétek lelketek legmélyén azt a féltve őrzött bizonyosság-érzést, ami de sokszor is biztos támaszt jelentett a számotokra nehéz napok gerincpróbáló pillanataiban – nevezetesen azt, hogy a „ti iskolátok” minden körülmények között számon tart benneteket! Hogy ismeri a sikereiteket és a kudarcaitokat, veletek örül örömeitekben és együtt búsul veletek a bánataitokban. „A ti iskolátok”, „a ti osztályotok” soha nem hagyott magatokra benneteket az eltelt öt évtized folyamán: ott volt mindvégig a lelketek legtitkosabb, legmeghittebb szögletében, s onnan bukkant mindig elő, valahányszor valamiért hirtelen elbizonytalanodtatok és úgy éreztétek, hogy váratlanul elfogyott körülöttetek a levegő. Hogy a „ti osztályotok” mindig ott volt mellettek: akár egy jó szó, egy vigasztaló buz-

dítás erejével, akár tevőleges segítségnyújtás formájában is...
Hogy ezeknek a ma holnap 250 éves falaknak mindig volt nek-
tek szánt üzenetük, még a legnehezebb órákban is...

Ez hozott vissza most is benneteket. Ez az azóta is csak oly rit-
kán tapasztalt közösségi szellem és összetartozás-tudat iránti
nosztalgia! S óriási elégtételekre szolgált, hogy a tanáriban
ünnepélyesen átadott, „*a Szent Orsolya zárda falai közt működő
tanintézet öregdiákja részére*” kiállított Aranyoklevél „*abból a
kegyes alkalomból, hogy a Szentzy István kanonok által a nemzet
szolgálatába állított intézmény diákjaként 50 évvel ezelőtt isko-
lánkban elballagott*”, a maga veretes szövegével igenis arról
adott hírt számotokra, hogy ezen ódon épületekben nem csu-
pán az illő hagyományápolás létezik, hanem igenis él és élni
akar – és élni is fog a továbbiakban is! – ez az iskola...

És – ha jól belegondol bárki is –
ez volt a mai nap legfontosabb üze-
nete!

Mert ugyebár (az „*egykori iskolájába*”
üzenő, „*szívét felemelő*” Ady Endre sza-
vait idézve): „*bár zord a harc, megéri a
világ!*”

Vivat, crescat, floreat!

Isten éltesse, drága iskolánk!...

(*Nagyvárad, 2016. május 28-án, az 50
éves érettségi találkozótok estéjén.*)

4. Búcsú a Csengery utcától

Elvégeztetett! Egy több hónapos, kíméletlenül éles családi vita,
majd az ezt követő többrendbeli hirdetés, kínálgatás, házszem-
le, egyeztetés, alkudozás után április közepén tulajdonost vál-
tott végül a híres-neves Csengery utcai ház. Az az omló vakola-
tával is impozáns kinézetű ötszobás belvárosi épület, amely bő
száztíz éve épült fel az egykori Kálvária és Csengery utcák sar-
kán, néhai *Bary József* váradi törvényszéki elnök családi rezi-
denciájaként – gyengébbek kedvéért: azonos a hírhedt 1882-es
tiszaeszlári vérvád egykori vizsgálóbírójának a személyével
(tessék csak elolvasni *Eötvös Károly* vonatkozó emlékirását, *A
nagy pert*, vagy *Krúdy Gyula* illetékes krónikáját, a *Tiszaeszlári
Solymosi Esztert!*) –; ez a lakóház 1952 óta a szüleid, azaz a *Varga
család* tulajdona, 1971-től, azaz negyvenöt esztendeje pedig a te
személyes otthonod volt. Ez az épület a maga két utcára nyíló
tágas nyolc ablakával évtizedeken át az itthon-maradás bizo-
nyosságát, az *otthon-odahaza-haza* fogalmak szinonimáját
jelentette nemcsak a te számodra, de számos, az idők folyamán
e ház falai közt megfordult, nem kevés ismerősöd és barátod
számára is. S ez az épület ugyanakkor, a családi élet megannyi

örömteli pillanatán túl, bizony jó
néhány közéleti eseménynek is színhe-
lye volt – kezdve a '70-es évek *Ady-köre-
inek* a péntek esti, kör utáni együttléte-
itől ama 1975. június 6-i, kör-zárót
követő látványos „szekus-rajtaütésig”,
az azt követő évek sikeres közművelő-
dési fórumának, az *Irodalmi Kerek-
asztalnak* a minden havi szervezésétől
a '82. november 7-i, *Ellenpontok* után
kutakodó házkutatásig, végezve, nem
utolsósorban, az *RMDSZ Bihar megyei
szervezete megalakulásáról* hírt adó
dokumentum 1989. december 24-i
megszövegezésével.

Erről a helyről kell tehát neked most
két-három hét leforgása után elköltöz-
nöd! Ezek közül a falak közül, ame-

lyeknek minden szögletéhez annyi, de annyi emlék és élmény kapcsolódik...

Itt van például a híres könyvtárszobád, a négy méter magasnyi mennyezetig emelkedő, kutyaláncra rögzített polcokkal, rajta nagyszüleid, szüleid s a saját magad könyvgyűjteményeivel, köztük a teljes *Jókai, Mikszáth, Erdélyi Szépmíves Céh, Horizont, Forrás, Téka* sorozatokkal, a *Révai Nagy képes Világtörténet, Az állatok világa, a Világirodalmi lexikon, az Erdélyi magyar szótörténeti tár, a Romániai magyar irodalmi lexikon* valamennyi kötetével – összességében vagy négyezer kötettel... A plafon közepén ott lóg az a – '71 tavaszán *Barta Jóska* egykori osztálytársad által Biharfélegyházáról befuvarozott szekérkerékből kialakított – óriás-csillár, amely révén – mint azt négy évtizeddel később a CNSAS olvasótermében a saját megfigyelési irataidból magad is megtudhattad – az éberen őrködő állambiztonsági szervek nem véletlenül adhatták neked annak idején a *Rotaru* (azaz *Kerekes*) fedőnevet. A sarokban pedig ott áll az a házasságod előtt, '75 telén, kalákában felépített mosdófülke – hogy hordták akkor a betont *Gittai Pista, Kőrössi P. Jóska, Török Miki* és a többiek! –, amely felett ott sötétlik ma is a Szegedre áttelepülő gyermekkori jóbarát, *Váró Györke* által a szüleid Kórház utcai kertjében kivágott két szilvafából búcsúajándékként '79 tavaszán kifaragott három díszes kopjafa – emlékeztetőként mindazokra, akik az idők során ebből a városból elmentek. Ezekkel mi lesz? Ezek hova kótyavetyélődnek majd el?

S mi lesz a ház alagsorában a '80-as évek második felében, a fiatal váradi műépítész, *Oszaczký Ernő* – idestova harminc éve immár ő is Helsinkii polgára! – javaslatára kialakított konyháttal? Amelynek stilizált bútorait még ausztráliai kivándorlása előtt az ígéretes festőtehetségként bemutatkozó szalárdi papgyerek, *Molnár Pali* készítette számotokra el. S ahol az idő tájt ti, elmenni nem akarók, megannyi meghitt beszélgetés során próbáltátok egymásban, ahogy lehet, a lelket tartani. Mit sem sejtve arról, hogy még ezeket a keserű, zsigerekbe szorult panaszkodásokat is éber figyelemmel követik „az illetékes elvtársak” (amint az például a *Markó Béla* megfigyelési dossziéjából is utólag kiderült.) Ez milyen sorsra jut majd?...

De milyen sorsra jut majd az udvari szoba, ahol anyád '96 nyarán, anyósod pedig 2012 telén heteken át agonizált – s ahol most, egyre romló látással, ezeket a kétségbeesett kérdéseket a

laptopodba pötyögteted? Mi lesz az előszobád falára függesztett, *Márkus* (a későbbi *Barbarossa*) *Jánostól* kapott bihari citerák sorsa? Mi történik majd *Láta Laci* impozáns linómetszetével? Vagy *Weisz Pista* kétméteres pusztakamarási fotókollázsával, az *Anyám könyvnyű álmod ígér* nagy sikerű váradi színpadi változatának szuggesztív háttérdíszletével? Az ugyanitt polcokon tárolt folyóirat-gyűjteményedről, a '70-es, '80-as évek bekötött *Korunk, Igaz Szó, A Hét* évfolyamairól, vagy a későbbi, szinte teljes *Kelet-Nyugat, „22”, Várad, Erdélyi Riport* kollekciókról nem is beszélve. Ezek is a szeméttelpepen végzik majd!?

És mi történik majd a hátsó szobában őrzött, több tucat irattartóban tárolt dokumentum-halmazzal? A bihari magyarság '90-es évekbeli talpra állásának és önszerveződésének megannyi papírra mentett tanúbizonyosságával: a megalakulási nyilatkozatoktól az első hat *Festum Varadinum* évkönyvéig, a '90-es, '92-es és '96-os választások jelöltállítási irataitól egészen a választási eredmények hivatalos jegyzőkönyveig, az első tíz szabad március 15-i ünnepség köszöntőitől az érmi-hályfalvi *Nyíló Akác Napok* legelső megnyitóbeszédéig, a *Református Magyar Világtalálkozó* programjától a *Tábornokok* '99-es színházi bemutatójának a plakátjáig. Ezekkel mi lesz?

Ezek a kérdések fojtogatnak hetek óta. Válasz persze sehonnan nem érkezik.

Csak a homokóra pereg tovább kíméletlenül...

(Nagyvárad, 2016. június 14.)